

19.01.24р. 11гр. укр. літ.

Доброго дня! Тема уроку. Олександр Довженко. «Зачарована Десна». Два ліричні герої: малий Сашко і зріла людина

Увага! Виконані завдання надсилати за електронною адресою:
moshev2020@icloud.com

Теоретична частина

- *Перейти за посиланням.* Аналіз кіноповісті «Зачарована Десна», ключові моменти, які потрібні для ЗНО, а також бліц-питальник і тести як **на ЗНО для практики**. <https://www.youtube.com/watch?v=tHB3RfMPAAQ>

Кіноповість «Зачарована Десна» — один із кращих творів митця. Це «задушевна лірична сповідь, по вінця наповнена любов'ю до рідного краю, до України з її великим і скорботним минулим і її великим радісним майбутнім». У преамбулі до кіноповісті О. Довженко причину її написання пояснює такими чинниками: спогади, викликані «довгою розлукою з землею батьків» і бажання «усвідомити свою природу на ранній досвітній зорі коло самих її первісних джерел». Це сповідь про дитинство і разом з тим глибокі філософські роздуми великого митця. Кіноповість містить у собі мемуарні сторінки, ліричні сповіді, широкі картини сільського життя, побуту, портрети людей праці, чарівні пейзажні малюнки, а також роздуми про народ, його минуле й майбутнє, про мистецтво.

Пригадаємо зміст твору

Все це подано у двох планах: через сприйняття головного героя — сільського хлопчика Сашка і через художньо-філософські роздуми зрілого письменника. Малий Сашко сам по собі уособлює душу письменника. Автор цим образом підсвідомо ніби хотів сказати: подивіться, люди, ось моя душа перед вами, чиста, безгрішна. Про це нам нагадує текст кіноповісті. «Сашко вперше нагрівши: у городі вирвав рядок моркви, бо так хотілося їсти». Прабаба помітила і посилає, за своєю звичкою, на нього прокльони, а тим часом «в малині лежав повержений з небес маленький ангел і плакав без сліз. З безхмарного блакитного неба якось несподівано упав він на землю і поламав свої тоненькі крила коло моркви. Це був я». Всі грішні в родині, у кожного своя провина. До цього часу «фактично святим був на всю хату один я. І от скінчилась моя святість. Не треба було трогати моркви. Хай би собі росла. А тепер я грішний. Що ж мені буде?» Скільки почуття вкладає письменник у ці рядки? Йому жаль себе. Багато разів доводилося вже в зрілому віці переживати подібні ситуації, почуття «поверженого з небес маленького ангела», каяття невідомо в чому, невідомо перед ким...

Пізніше Сашко залазить у старий човен і починає мучитися питанням, що такого зробити «для поновлення святості». Підсвідомо автор пропускає в текст ось цей висновок, який надалі цензори викреслюватимуть із усіх видань

«Зачарованої Десни»: «Не один нещасливий комуніст, вигнаний з партії, не думав так про своє поновлення, як думав колись я, маленький, у човні лежачи, Що ж його діяти? Як жити в світі?» Це питання постійно мучило Довженка-митця, воно співзвучне тим давнім терзанням маленького дитячого серця. Навіть не усвідомлюючи цього, автор проводить таку паралель: як жити в світі, у якому так багато несправедливості, зла? Відповідь на це він шукав, але не знайшов. А душа його була навстіж відкрита великому гармонійному світові, якого шукав упродовж життя. Довколишня дійсність була така брутальна і жорстока, він так хотів її змінити! Теперішню свою мрію Довженко-митець прагне знайти в далекій реальності свого дитинства.

Малий Сашко живе в чарівному поки що, гармонійно прекрасному, сповненому несподіванок (як історія з левом) і манливих таємниць світу. Він для нього — довкола хати, в городі, де безліч усякої живності, в саду з яблуками, груші. Світло і чисто у мене на душі, люди, — голосом малого свого двійника промовляє Довженко. Звернемо увагу, як відчувається Сашко, коли потерпає в клуні за свій перший гріх. Він затуляє очі, але йому не стає темно. Навпаки, відкривається небачене видиво — чи сон, чи фантазія. Але в цьому плетиві видінь Сашкових «проскакує» одна авторська фраза, фраза виправдання: «Заплющуючи очі, й по сей день я ще не маю темряви в душі». Ці міркування Сашка про темряву і світло всередині себе «говорять» про ті глибинні переживання автора, про його постійне підсвідоме бажання довести людям чистоту і святість своєї душі. Для Довженка це, зрештою, закономірно: він страждав і внутрішньо каюся в тому, у чому був невинний, але був честолюбним, переживав часом безпідставно.

У «Зачарованій Десні» створено цілий мікрокосмос людського буття, як внутрішнього, так і зовнішнього, матеріального. Той невеликий клаптик землі біля Десни — такий собі земний рай, що його Довженко не бачив більше ніде й ніколи у дорослому своєму житті. Цей рай наповнений живими природними реаліями. Згадаймо, як пахнуть там огірки, що їх беруть із собою на косовицю! І яка музика бринить там, коли клепають косу. Все то часточки того земного раю. Із спогадів викликав їх до себе в гості втомлений, розчарований митець. Одного разу Сашкові, який наслухався розмов дорослих за кашею, так «зробилося тоскно, так жалко, що світ споганіє», поки він виросте, «не буде вже сінокосу тоді, ні риби» — душа митця не хоче бачити світ споганим і обкраденим.

Недосконалість світу страшенно мучила Довженка. Особливо гостро відчував її під час війни, коли Україна була окупована. «Світе мій убогий!» — вигукне в розпучі Довженко...

А тоді писалася «Зачарована Десна». Але О. Довженко глибоко в душі примушував себе вірити, що настане весняна повінь і знесе весь бруд та намул із душі українського народу. Такий символічний зміст передає картина весняної повені в повісті. Образ води — один із ! прадавніх образів-символів очищення, оновлення. Як зрадів би художник сучасному очищенню і оновленню своєї України!

Отже, про що цей твір, це диво — «Зачарована Десна»? І чому ріка тут — зачарована? Про чари й злигодні босоногого дитинства, без розуміння святості якого труд людини нікчемний і безбарвний. Про велич народної душі. Про витоки таланту «на ранній досвітній зорі» і призначення митця. Колись Десна на все життя зачарувала малого Сашка. І тому не міг Довженко не показати її, зачаровану, нащадкам. Як реальну легенду про людські радощі її болі, як диво, що навчає «бачити зорі навіть у буденних калюжах на життєвих Шляхах». І в ній — духовна опора кожного українця.

Практична частина

Завдання 1: скласти план характеристики Сашка.

1. Оповідач у «Зачарованій Десні» — сам письменник, який виступає і як автор, і як герой твору— маленький Сашко.

2. Пізнання світу Сашком:

1) любов до тварин, природи, музики, співів. {«Коли б спитав мене хто-небудь, яку я музику любив у ранньому дитинстві, який інструмент, яких музик, я б сказав, що більш за все я любив слухати клепання коси... Високий, чистий дзвін коси передвіщав мені радість і втіху...»; «Любив пташиний щебет у саду і в полі. Ластівок любив у клуні, деркачів — у лузі. Любив плескіт води весняної»; «...Любив співи дівочі, колядки, щедрівки, веснянки, обжинки...»);

2) приємне і неприємне в розумінні хлопця;

3) повага до батьків, людей похилого віку;

4) ставлення до народних свят, прикмет, обрядів, вірувань.

3. Риси характеру хлопця:

а) допитливий;

б) добрий;

в) чесний;

г) уважний;

д) чуйний

е) спостережливий;

є) здатний до фантазування;

ж) щирий.

4. Майстерність Довженка — письменника.

Завдання 2: заповнити порівняльну таблицю. Орієнтовне виконання:

Сашко-оповідач	Автор-оповідач
Спостережливий, наділений почуттям прекрасного; має добру пам'ять, чутливе серце; любить природу; цінує батька за працьовитість; ніжний, людяний, добрий; використовує в мові влучне, гостре слово; розуміє такт	Шанує волелюбні риси своїх батьків; розуміє такт і шанобливість; схиляє голову перед працьовитими батьками і односельцями, для яких праця не тільки обов'язок, а й духовна потреба; людяний, добрий, не втратив «щастя бачити ... зорі навіть у буденних калюжах на життєвих шляхах»

Завдання 3: скласти два сенкани: перший — О. Довженко, другий — малий Сашко.

1. Сенкан — це вірш із п'яти рядків.

1. Іменник.
2. Два прикметники.
3. Три дієслова.
4. Фраза, прислів'я із чотирьох слів.
5. Синонім до першого.

Олександр Довженко

Письменник

Український, неповторний.

Писав, знімав, режисерував.

Один з основоположників національного кінематографа.

Талант.

2. Побудувати і заповнити діаграму Венна

(два кола, що мають спільні точки перетину)

Методичний коментар

Діаграма має три частини: до першої записують характеристики малого Сашка, до другої — дорослого Довженка (за повістю), а до третьої — спільні їх риси. На основі цієї діаграми учні самостійно роблять висновки, добираючи переконливі аргументи на підтвердження висловлених тез.

3. Поєднання минулого і сучасного

Лірика	Пафос
Реалістично виписані дитячі враження від навколишнього світу, картини сільського життя, хлопчачі радощі і жалі, розповіді про людей, що оточували хлопчика	Філософське осмислення всього побаченого і пройденого людиною, чиє життя вже повечоріло, на чиєму шляху були і радості творення, і жалі невдач

4. Міжпредметні паралелі

У 1964 році на кіностудії імені Олександра Довженка було знято художній фільм «Зачарована Десна». Режисер Юлія Солнцева ввела нових колоритних персонажів — Колодуба (актор Володимир Гусєв) і полковника (актор В'ячеслав Вороній). Роль матері Довженка вдало зіграла Зінаїда Кирієнко, самого Олександра Петровича — Євген Самойлов, малого Сашка Володя Гончаров. Пропоную вам переглянути кілька епізодів, а потім обговорити побачене.

Перейти за посиланням (<https://www.youtube.com/watch?v=2Zi71IvGuPw>)

5. Метод «Коло ідей»

Окремі фрази з кіноповісті Довженка стали афоризмами. Прочитайте їх і прокоментуйте.

«Наш народ нагадує мені тютюн. Його весь час пасинкують. У нього велике, дебеле листя, а цвіту де-не-де».

«Сучасне завжди на дорозі з минулого в майбутнє».

«Я син свого часу і весь належу сучасникам своїм».

«Не втратив щастя бачити оті зорі навіть у буденних калюжах на життєвих шлях».

Ще раз перегляньте наш епіграф. А як ви поясните його?

Коментар. Зачаровує читачів і сьогодні Довженкова думка про те, що велике щастя — бачити зорі навіть у буденних калюжах на життєвих шляхах. Вона споріднена з думкою німецького філософа Іммануїла Канта про найвищі постулати людини — моральний закон у собі й зоряне небо над головою.

За словами критика Л. Новиченка, «Зачарована Десна» — «-найвидатніша в сучасній літературі розповідь про те, від яких духовно - поетичних берегів відчальюють народи і разом із ними їхні художники на переломі нової епохи, що, вони беруть від свого історичного дитинства у майбутнє і що залишають у минулому».

«Світ дитячої чистоти і святості, що з такою силою вибухнув у «Зачарованій Десні», він носив його, виявляється, у собі ціле життя. Від батьківської Сосниці починалась його дорога до планети, до людства, про яке він так напружено думав, для якого так самовіддано й натхненно творив»,— так з теплотою відгукувався Олесь Гончар.

ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ (на вибір)

I. Написати рецензію на повість О. Довженка «Зачарована Десна».

II. Написати рецензію на художній фільм «Зачарована Десна».

III. Підготувати повідомлення про участь Олесь Гончара у Великій Вітчизняній війні